

БЕРДЯНСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ОСВІТА І СУСПІЛЬСТВО

Міжнародний збірник наукових
праць

*За загальною редакцією
Тетяни П. Несторенко та
Ренати Бернатової*

Бердянськ - 2016

Бердянський державний педагогічний університет

ОСВІТА І СУСПІЛЬСТВО

Міжнародний збірник наукових праць

За загальною редакцією

Тетяни П. Несторенко та Ренати Бернатової

Бердянськ – 2016

ISBN 978-617-7291-80-9

*Рекомендовано Вченою радою гуманітарно-економічного факультету
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 5 від 29.11.2016 р.)*

Освіта і суспільство. Міжнародний збірник наукових праць. – Бердянський державний педагогічний університет, 2016; **ISBN 978-617-7291-80-9** (електронне видання); 418 с., іл., табл., бібл.

Рецензенти

*doc. PaedDr. Бібіана Глєбова, PhD. (Словаччина)
д.і.н., проф. Ігор І. Лиман (Україна)
Славомир Шліва, PhD. (Польща)*

Редакційна колегія

*доц. RNDr. Рената Бернатова, PhD. (співголова) (Словаччина)
Войчех Дучмал, PhD. (Польща)
д.е.н., проф. Анатолій А. Жигір (Україна)
проф. PaedDr. Йозеф Ліба, PhD. (Словаччина)
к.і.н., доц. Тамара П. Макаренко (Україна)
к.е.н., доц. Олександр В. Несторенко (Україна)
к.е.н., доц. Тетяна П. Несторенко (співголова) (Україна)
Александр Остенда, PhD. (Польща)
Тадеуш Покуса, PhD. (Польща)
доц. PaedDr. Івета Шебенцова, PhD. (Словаччина)*

Проект обклашки
Олександр Ткачук

*За достовірність фактів, дат, назв і оформлення літературних джерел
автори статей відповідають особисто.*

ISBN 978-617-7291-80-9

© Т.П.Несторенко, Р.Бернатова, 2016.
© Автори статей, 2016.

ПРОФЕСІЙНІ ЗДАТНОСТІ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТАНЦТЕРАПІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

PROFESSIONAL ABILITIES FOR APPLYING DANCE THERAPY IN VOCATIONAL ACTIVITY OF A SPECIALIST OF SOCIAL FIELD

Катерина Петровська

Catherine Petrovskaya

Анотація

У статті розкрито питання застосування методу танцтерапії у професійній діяльності фахівця соціальної сфери. Визначені професійні компетенції та здатності, якими повинен володіти фахівець, що використовує цей метод у своїй роботі.

Annotation

In the article the problem of dance therapy application in professional activity of a specialist of social field is covered. They determine professional competences and abilities that a specialist must have for applying this method in his work.

Ключові слова: танцювально-рухова терапія, мистецтво, професійні здатності, компетенції, фахівець соціальної сфери.

Key words: dance-moving therapy, art, professional abilities, competences, a specialist of social field.

Вступ

Особливості розвитку соціальної сфери суспільства, ускладнення суспільного життя громадян внаслідок соціальної, економічної і політичної кризи держави потребують прогресивних підходів у підготовці фахівців, формуванні вітчизняної інтелігенції, еліти нації. Звідси виходить, що сучасний фахівець, а особливо фахівець соціальної сфери має бути не лише професійно підготовленим до майбутньої діяльності, а й уміти самостійно орієнтуватися в потоці передових технологій, творчо підходити до вирішення професійних завдань, володіти здатністю та проявляти готовність до використання нетрадиційних форм роботи у своїй професійній діяльності. До однієї з нетрадиційних форм роботи, що особливим чином не використовується у професійній діяльності фахівця соціальної сфери ми відносимо танцювально-рухову терапію. Саме тому, окрім кваліфікаційних вимог, що поєднують у собі сукупність професійних вимог, характеристик, показників, цінностей, ролей, функцій тощо, фахівець соціальної сфери повинен володіти здатностями, що необхідні для ефективного використання у своїй роботі методу танцтерапії.

Різні аспекти проблеми використання методу танцтерапії висвітлено у працях ряду науковців (Н. Веремєєнко, А. Гіршон, Е. Гренлюд, В. Козлов, В. Лабунська, В. Никитін, Н. Роджерс, С. Руднева, Н. Пасинкова, А. Шкурко, Т. Еднрюс та ін.). Так, наприклад, В. Лабунська та А. Шкурко займалися розробкою танцювально-експресивного тренінгу, як нового напрямку соціально-психологічного тренінгу. Г. Гельниць досліджував ритміко-музичну рухову терапію як основу психогігієнічного підходу до дитини. Використання танцювально-рухової терапії у вирішенні проблеми самоприйняття запропонував М. Бебік.

Проблема професійного становлення і компетентності фахівця соціальної сфери широко обговорюється у науково-професійній літературі. Методологічні й теоретичні аспекти розвитку

професійної компетентності соціального працівника розглянуті в роботах С. Харченко, В. Докучаєвої, Н. Краснової, Н. Ларіонової, Д. Разіної, Е. Зеєра, А. Маркової та ін. Формуванню професійної компетентності соціального працівника присвячені дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема, А. Белінської, В. Бочарової, В. Сидорова, І. Ляшенка, І. Миговича, Г. Попович, Є. Холостової та ін.

Інформаційний опис професії соціального працівника, вимоги до особистісних якостей спеціаліста соціальної сфери представлено в працях Л. Тюпті і О. Тюпті «Інформаційний матеріал опису професії», «Фахівець із соціальної роботи», «До питання про якості фахівця соціальної роботи». Автори акцентують, що різноманітність та розгалуження проблем, обсяг знань і вмінь, необхідних фахівцеві з соціальної роботи майже безмежні [1].

Російська дослідниця Ю. Василькова, спираючись на педагогічну спадщину А. Макаренка, виділяє три основи професіоналізму фахівця із соціальної роботи – майстерність, знання виховного процесу, уміння, наявність педагогічного такту. Звертаючись до роботи Є. Синиці «Педагогічний такт», автор наголошує, що «педагогічний такт – це професійна якість вчителя, за допомогою якого він у кожному конкретному випадку застосовує до учнів найбільш ефективний спосіб виховання. При формуванні моделі спеціаліста в соціальній роботі окремі автори (Р. Овчарова, Є. Студьонова, Н. Шмельова, М. Фірсов та ін.) зазначають необхідність брати до уваги таке поняття, як імідж спеціаліста.

Слід відзначити, що незважаючи на велику кількість досліджень присвячених танцотерапії, напрями вивчення цього методу стосуються передусім використання його як форми мистецтва зцілення в психотерапії, практичній психології, реабілітації та корекції. Саме тому досі ще не з'ясовано, які професійні здатності необхідні фахівцю соціальної сфери для того, щоб вдало інтегрувати цей метод у свою професійну діяльність.

1. Теорія та практика застосування методу танцотерапії

1.1. Терапія мистецтвом як гуманітарний вид діяльності

Все частіше інтегративною основою, яка об'єднує зусилля педагогіки та соціальної роботи виступають методи і технології, що зорієнтовані на використання мистецтва в корекційно-розвивальному процесі. Терапія мистецтвом, як гуманітарний вид діяльності, повністю реалізує потребу педагогіки, соціальної роботи і психології в екологічному підході до розвитку особистості.

В нашій країні більшість методів терапії творчістю починають формуватися тільки зараз. Обмежена кількість досліджень з даної проблеми, недостатнє їх висвітлення в науково-методичній літературі, не дають можливості широкого практичного застосування даних методик в соціальній роботі, хоча потреба в цьому стає все більш очевидною. Швидко зростаючий інтерес до різноманітних напрямів терапії творчістю (танцотерапія, ізотерапія, музикотерапія, маскотерапія тощо) пояснюється ефективністю її застосування в реабілітаційних центрах, що обумовлено орієнтацією її методів на властивий кожній людині потенціал думок, почуттів, самозцілення, прагнення до гармонії, творчості.

Під терапією мистецтвом більшість дослідників (Л. Казакова, І. Малкіна-Пих, Л. Роговік та ін.) розуміють лікування, засноване на заняттях художньою творчістю, терапію творчим самовираженням; передбачається також виховання і адаптація особистості в соціумі за допомогою занять мистецтвом [2]. Суть методу полягає в терапевтичному впливі за допомогою художньої творчості, що дозволяє людині висловлювати свої думки, переживання в візуально-образній формі. Сам терапевтичний процес можна уявити як безперервну тристоронню комунікацію і взаємодію між основними її елементами або учасниками: об'єктом (дитина, підліток, молодь, дорослий тощо), суб'єктом (психолог, педагог, реабілітолог, фахівець соціальної сфери тощо), матеріалом або продуктом художньої діяльності (музика, пластичні рухи, художні зображення тощо).

1.2. Історія розвитку танцтерапії як провідного методу терапії мистецтвом

Танцювальна терапія стала допоміжним методом реабілітації ветеранів ще в роки Другої світової війни. Багато ветеранів не могли говорити, або не сприймали вербальні форми роботи. Основна ідея полягала в тому, що танець – це особливим чином організоване спілкування. Контакт з клієнтом встановлювався через рух. Засновниця цього методу Меріен Чейс використовувала ритм як напрям, а рух – як зміст. Потім проводився аналіз характеру рухів клієнтів для діагностики та корекції вже традиційними методами [3].

Другою подією інтеграції цього методу з мистецтва в терапію, стало відкриття транквілізаторів. Дослідження показали, що ендорфіни, які виробляються мозком під час танцю, знижують больові відчуття, діючи як транквілізатор. Танцювальна терапія виступила і як альтернативна програма для лікування психічних розладів. Було відмічено значне зменшення тривожності в танцювальних групах, тому цей метод ефективно використовувати при лікуванні стресу і ряду психосоматичних порушень.

Третім чинником, що сприяв популярності танцювально-рухової терапії, можна назвати зростання інтересу до тренінгів особистісного зростання і людських взаємин. Сьогодні танцювальна терапія все більше орієнтується на роботу із здоровими людьми, з метою розвитку у них здатності сприймати себе, ефективної міжособистісної і групової взаємодії. Досвід групової танцювальної терапії дозволяє розширити усвідомлення себе за допомогою візуального зворотного зв'язку. Група танцювальної терапії – це мікрокосмос різних соціальних ситуацій. В результаті клієнти отримують безпосередній і точний зворотний зв'язок і освоюють ширший спектр поведінкових можливостей.

Інтерес до танцювальної терапії зріс також у зв'язку з дослідженнями в області невербальної комунікації – кінезики. Манера і характер рухів відображають особистісні особливості людини. Більшість людей не вміють виражати себе без слів. За думкою дослідників дуже важливо через танець (як засіб самовираження і спілкування), навчити їх використовувати універсальну мову руху, слухати себе, свою інтуїцію. Цей досвід полегшує процес вирішення будь-якої проблеми [3].

1.3. Напрями сучасного використання методу танцтерапії

Зараз спектр використання методу танцювально-рухової терапії значно розширився. Існує групова і індивідуальна робота з дітьми і дорослими, за допомогою якої можна вирішити свої особистісні проблеми, пов'язані із стосунками з іншими людьми, тривогами і страхами, кризовими життєвими ситуаціями, втратою життєвого сенсу, нерозумінням себе. Також існує родинна танцювально-рухова терапія, де можна вирішити родинні проблеми; є дитячі групи для дошкільників і школярів, що розвивають творчі здібності, комунікативні навички, допомагають підготуватися і адаптуватися в школі. Існують унікальні програми для дітей (дитячо-батьківські групи), що коректують дисгармонійний розвиток дитини (такі як затримка психічного розвитку, мінімальна мозкова дисфункція і т. д.); робота з людьми, що страждають розладами харчової поведінки (анорексія, булімія); підготовка подружніх пар до батьківства перед пологами, а також для післяродової підтримки – спеціальні групи для малят від 0 до 3 років і їх мам. Починає розвиватися робота з людьми, що страждають посттравматичними розладами, з дітьми-інвалідами, вимушеними переселенцями, біженцями.

Корекційна робота за допомогою танцю будується із застосуванням вправ і танцювальних рухів, направлених на пізнання тіла, усвідомлення його частин, ваги, розвиток відчуття простору. Для дії на глибоку чутливість тіла використовуються рухи, що активізують м'язи, допомагають відчувати своє тіло через тактильну взаємодію, відновити психомоторну активність організму, відчуття глибокої чутливості і одночасно психологічного відчуття довіри. Такі структуровані сесії часто включають вивчення базових ритмів, дихальні вправи, техніки балету і сучасного танцю,

велику різноманітність форм етнічного танцю, а також ігрові взаємодії і різного роду танцювальні імпровізації [4].

Таким чином, можна сказати, що використання цього методу вимагає від фахівця соціальної сфери досить глибокої підготовки, так як цей вид взаємодії може будити сильні емоції, яким не так-то просто знайти простір для вивільнення.

2. Застосування методу танцтерапії у професійній діяльності фахівця соціальної сфери

2.1. Професійні здатності танцтерапевта

В результаті аналізу програми підготовки танцтерапевтів різних шкіл в Україні та за кордоном, ми визначили професійні здатності, якими повинен володіти фахівець соціальної сфери для ефективного застосування методу танцювально-рухової терапії у своїй професійній діяльності.

Набір певних професійних здатностей об'єднує таке поняття як професійна компетенція. Компетенція (від лат. *competentia* – взаємно прагну; відповідаю, підходжу) – це основна характеристика особистості, завдяки якій людина діє ефективно згідно з прийнятим критерієм і щонайкраще в якій-небудь ситуації або роботі; комплекс з навиків, знань і установок (*attitude*) в просторі взаємодії (Б. Блюм, М. Головань, О. Карпенко, О. Овчарук, О. Пометун та ін.).

Ми виділяємо наступні професійні компетенції необхідні фахівцю соціальної сфери для застосування методу танцювально-рухової терапії: позиціювання, діагностика, терапевтична взаємодія, рефлексія (табл.1).

Таблиця 1. Професійні здатності для застосування танцтерапії у професійній діяльності фахівця соціальної сфери

Компетенція	Навички	Знання	Установки
Позиціювання	– пізнання і розкриття себе; – самопрезентації; – встановлення першого контакту з клієнтом.	місця та можливості методу (основні техніки, моделі та стилі роботи, груповий процес, групова динаміка, структура сесії).	здатність створювати простір довіри, максимально «чистого» сприйняття клієнтів.
Діагностика	– аналізу і «прочитування» тіла і руху; – психологічного консультування.	– знання в галузі загальної психопатології; – теорія руху та анатомії; – системи аналізу рухів за Лабаном, основи Бартенієфф (LMA-BF).	здатність знаходити баланс між минулим досвідом і сприйняттям неповторного сьогодення.
Терапевтична взаємодія	- встановлення терапевтичних стосунків; - використання перенесення і контр перенесення; - інтервенції; - терапевтичні кордони; - завершення терапії; - емпатійні навички; - навички ведення.	– знання теорії розвитку; – групової динаміки; – терапевтичних стосунків.	здатність змінювати установки в залежності від специфіки клієнта або групи, цілей і завдань терапії, контексту.
Рефлексія	– вербалізації досвіду на різних «психологічних мовах»;	– різні форми рефлексії (вербальної і невербальної); – методи дослідження в танцтерапії.	здорова цікавість, неупередженість, розум дослідника.

Розглянемо кожну професійну компетентність більш детально. Позиціювання – це визначення свого місця і ролі по відношенню до самого себе, до клієнтів, в терапевтичному співтоваристві, в соціумі; визначення своєї професійної ідентичності. Підчас професійної підготовки до використання цього методу фахівцю необхідно: глибше пізнати і розкрити себе, оволодіти здатністю до самопрезентації, встановлення першого контакту з клієнтом; знання про місце та можливості методу (основні техніки, моделі та стилі роботи, груповий процес, групова динаміка, структура сесії); здатність створювати простір довіри, максимально «чистого» сприйняття клієнтів.

Наступна компетентність це діагностика. Під діагностикою, як професійною компетенцією ми маємо на увазі збір інформації про клієнта (спостереження і діагностика з точки зору руху і тіла). У цьому сприйнятті важливо все: вік (порівняно з віком інших людей в групі), місце в крузі, жестикуляція і міміка. Є і інший спосіб, формалізований: анкети, опитувальники, чек-листи, тести. До здатностей, необхідних для даної компетенції, ми можемо віднести: спостереження за рухом і аналізу руху; здатність до психологічного консультування, що допомагають екологічно вводити і уточнювати необхідну для аналізу інформацію; знання в галузі загальної психопатології, теорії руху та анатомії, системи аналізу рухів за Лабаном, основи Бартенієфф (LMA-BF); здатність знаходити баланс між минулим досвідом і сприйняттям неповторного сьогодення [4].

Діагностика може повторюватися кілька разів впродовж терапії. І, кажучи про цей цикл ми вже переходимо до наступної професійної компетенції – терапевтичної взаємодії. Під терапевтичною взаємодією ми розуміємо підтримку і ведення психотерапевтичного процесу, який включає: терапевтичні інтервенції; контейнірування; терапевтичні стратегії; конструювання техніки.

Кажучи про навички усередині цієї компетенції, ми маємо на увазі як базові навички, загальні для всіх видів терапій: встановлення терапевтичних стосунків, використання перенесення і контрперенесення, інтервенції, терапевтичні кордони, завершення терапії; так і специфічні, танцтерапевтичні навички, такі як емпатійні навички (відзеркалювання, повторення, підстроювання, побудова невербальних стосунків, кінестетична емпатія, підтримка); навички ведення: як і коли використовувати структуру, утримувати кордони, ідентифікувати індивідуальні і групові теми і працювати з ними, використовуючи символічний рух, інтеграцію вербального і невербального матеріалу.

Для компетенції терапевтичної взаємодії нам потрібні знання теорії розвитку, групової динаміки, терапевтичних стосунків тощо. Багато в чому, об'єм і перспектива освоєння знань визначатиметься основними теоретичними перевагами терапевта. Установки в процесі терапевтичної взаємодії багато в чому залежать від специфіки клієнта або групи, цілей і завдань терапії, і міняються залежно від контексту.

Коли танець завершений, терапевтичний експеримент проведений, виконана деяка робота, приходить час озирнутися назад, на те, що було зроблене, пригадати, прислухатися до себе, що це було для мене, що я виношу з цього танцю. Настає момент для рефлексії – різні форми зворотного зв'язку і осмислення досвіду.

Для цієї професійної компетенції важливе знання про різні форми рефлексії (вербальної і невербальної), методах дослідження в танцтерапії, оскільки саме методологія дослідження дає нам простір понять і логіку розуміння процесу. Звісно, це вимагає навичок вербалізації досвіду на різних «психологічних мовах» під час презентації програми для клієнтів, адміністрації, колег. Здорова цікавість, неупередженість, розум дослідника – такими словами ми можемо описати сутнісну установку для цієї компетенції [3].

Заключення

Отже, нами було розкрито питання застосування методу танцтерапії у професійній діяльності фахівця соціальної сфери; визначені професійні компетенції та здатності, якими повинен володіти фахівець, що використовує цей метод у своїй роботі.

Перелік використаної літератури:

1. Соціальні технології і технології соціальної роботи [Текст]: учебное пособие / Л. Тюптя // Соціальна робота (теорія і практика): Навчальний посібник / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. – Київ: Знання, 2008. – С. 291-405.
2. Малкина-Пых И. Г. Телесная терапия. Справочник практического психолога / И. Г. Малыгина-Пых. – М.: Из-во «Эксмо», 2007. – 752 с.
3. Гренлюнд Э. Танцевальная терапия. Теория, методика, практика / Э. Гренлюнд, Н. Оганесян. – СПб.: Речь, 2004. – 219 с.
4. Козлов В. В. Интегративная танцевально-двигательная терапия / Козлов В. В., Гиршон А. Е., Веремеенко Н. И. – М., 2005. – 255 с.

Author Information:

Catherine Petrovskaya – PhD in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, Department of Social Pedagogics, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk, Ukraine.

E-mail: ekpetrovskaya@rambler.ru.